

кризу, але й сприяють подальшій асиміляції окупованих територій в структуру держави-окупанта.

Реакція міжнародної спільноти на ці виклики повинна бути негайною та рішучою. Важливо не лише засудити порушення прав людини та міжнародного права, але й вжити конкретних заходів для захисту прав та свобод постраждалих, а також відновлення міжнародної справедливості та правопорядку. Цей виклик вимагає скоординованих зусиль на всіх рівнях міжнародної спільноти, аби забезпечити повагу до міжнародних зобов'язань та захист основних прав людини.

1. Смородіна Д., Невара Л. Примусова паспортизація як порушення основоположних прав людини на тимчасово окупованих територіях. *The 15th International scientific and practical conference «Distance education as the main problem of young people»* (Madrid, December 26–29, 2023) Madrid, Spain, 2023. С. 107–110. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/56932/1/%D0%9F%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2.pdf#page=108>.

2. Олешко Н. Прояви геноциду українського народу на тимчасово окупованих рашистами територіях України (2022–2023 рр.). *Scientific Collection «InterConf+»*. 2023. № 34 (159). С. 176–185. URL : <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.06.2023.017>.

3. Загальна декларація прав людини : Декларація ООН від 10.12.1948. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

5. На ТОТ Херсонської області українцям не надають медичні послуги без російського паспорту. *NV*. URL : <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/primusovapasportizaciya-na-tot-u-hersonskiy-oblasti-ukrajincyam-ne-nadayut-medichniposlugi-50363391.html>.

6. Радченко О. І. Міжнародно-правовий аспект забезпечення права особи на громадянство в умовах війни та окупації територій. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. Т. 3. С. 259–266. URL : <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.3.44>.

7. Радченко О. І. Право особи на громадянство: проблеми забезпечення в умовах війни. *Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice : Ediția III-a* (Chișinău, 7 decembrie 2023). Chișinău, Moldova, 2023. С. 38–41. URL : https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/197063#.

8. Рябчинська О. П. Кримінально-правова оцінка примусової паспортизації та набуття громадянства РФ на тимчасово окупованих територіях України. *Національна безпека України в умовах інформатизації та глобалізації суспільних процесів: сучасні загрози та кримінально-правове регулювання : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 11 трав. 2023 р.). Харків, 2023. С. 109–115. URL : https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19740/1/konf_NBU-2023.pdf.

УДК 342.78

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/178-180

Анатолій НАТОЧІЙ

старший викладач кафедри ТСП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Питання про застосовність прав людини до умов збройних конфліктів активно дискутувалося протягом декількох десятиліть. Найчастіше в центрі обговорення опинялося питання про те, чи продовжують діяти права людини в умовах збройного конфлікту.

Як відомо, збройні конфлікти існували на всіх етапах розвитку суспільства. Та, як правило, ці збройні конфлікти часто виходять за межі певної держави, набуваючи при цьому статус міжнародних. У сучасному суспільстві проблема реалізації прав людини в ході військових дії набула якщо не глобального, то вельми поширеного характеру. Міжнаціональні конфлікти найчастіше виражаються в застосуванні сили протиборчими сторонами, а також характеризуються проявом тероризму і насильства, що є досить негативним фактом.

Важливим є те, що в обстановці збройного конфлікту складно говорити про будь-які права людини, проте не можна забувати, що права людини – це поняття, що характеризує

правовий статус людини і особистості в цілому у державі, її можливості в економічній, соціальній, політичній і культурній сферах. За панівними в сучасному світі уявленнями, вони мають природний і невідчужуваний характер. Права людини закріплені в низці основоположних міжнародних документів, таких як Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародні пакти про права людини 1966 р. та ін., а також у Конституції України та у законах.

Отже, саме в період збройних конфліктів найчастіше порушуються основні права людини, багатьом не надається елементарна медична допомога, незважаючи на те, що п. 2 ст. 3 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 р. говорить: «поранених і хворих будуть підбирати, і їм буде надана допомога». Крім того, сторона, яка перебуває в конфлікті, у владі якої ці особи опиняться, має забезпечити їм гуманне поводження і догляд без будь-якої дискримінації з таких причин, як стать, раса, національність, релігія, політичні переконання або інші аналогічні критерії. Суворо забороняється будь-яке посягання на їхнє життя і особистість, зокрема, забороняється добивати або винищувати їх, піддавати їх тортурам, проводити над ними біологічні дослідження, навмисно залишати їх без медичної допомоги або догляду або навмисно створювати умови для їх зараження (ст. 12 згаданої конвенції) [1].

Щодо самих військових дій, то у будь-який час, і особливо після бою, сторони повинні вжити всіх можливих заходів до того, щоб розшукати і підібрати поранених і хворих та захистити їх від пограбування та поганого поводження. Не допускається пограбування мертвих (мародерство).

Коли це дозволяють обставини, повинні укладатися угоди про примирення або припинення вогню, щоб підібрати поранених на полі бою, і зробити обмін ними. Сторони, що знаходяться в конфлікті, повинні зареєструвати всі дані, що сприяють встановленню осіб, які опинилися в їх владі, поранених, хворих, потерпілих корабельну аварію і померлих ворожої сторони. Ці відомості повинні бути якомога швидше доведені до відомо Національного довідкового бюро у справах військовополонених для передачі їх державі, за якою числяться ці особи, через Центральне агентство у справах військовополонених. Забороняється добивати або винищувати поранених, хворих, потерпілих корабельну аварію, навмисно залишати їх без медичної допомоги або догляду, навмисно створювати умови для їх зараження, піддавати цих осіб, навіть за їхньої згоди, фізичним каліцтвам, медичним або науковим експериментам, видаленню тканин або органів для пересадки, крім випадків, коли це виправдано станом здоров'я особи і відповідає загальноприйнятим медичним нормам. Згадані особи мають право відмовитися від будь-яких хірургічних операцій. Сторона, примушена залишити ворогові поранених або хворих, зобов'язана залишити разом з ними, наскільки це дозволяють військові умови, частину свого санітарного персоналу і спорядження для сприяння догляду за ними.

З моменту прийняття в 1948 р. Загальної декларації прав людини, ООН та її спеціалізовані установи створили низку механізмів захисту прав людини. Оформлення і практичне застосування цих механізмів зіграло певну позитивну роль, незважаючи на сильний вплив геополітичних факторів. Більш того, історія людства показала, що права людини не можуть бути обмежені національними або ще якими-небудь рамками, тому що всі великі світові події накладають свій відбиток, незалежно від територіальних, ідеологічних чи інших бар'єрів. Тому закономірно, що світова спільнота дійшла розуміння і усвідомлення правового статусу людини і громадянина як найважливішої фундаментальної проблеми.

Аналіз змісту конкретних норм сучасного міжнародного права свідчить про те, що статус людини в період збройних конфліктів визначається двома основними положеннями, які зобов'язують воюючі сторони, з одного боку, забезпечити захист населення та окремих осіб в ході військових дій, а з іншого – забезпечити повагу основних прав і свобод людини в умовах збройного конфлікту.

На жаль, проблема дотримання прав людини в умовах збройного конфлікту є серйозною і вимагає подальших розглядів. Можемо констатувати, що права людини дотримуються повною мірою лише до початку бойових дій, потім частково використовується міжнародне гуманітарне право, або ж сторони конфлікту нехтують правами людини взагалі. Головним завданням всього міжнародного співтовариства є створення всеосяжної системи захисту прав людини в умовах збройних протистоянь. Від швидкості і якості втілення на практиці цього механізму залежать життя людей у всьому світі.

---

1. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р.
URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.